

Natasza Lisowska
Wydział Teologiczny
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Koncepcja sumienia Johna Henry'ego Newmana i Josepha Butlera

Studium porównawcze

Streszczenie

Rozprawa składa się z trzech części. Pierwsza poświęcona jest życiu Johna Henry'ego Newmana w szerokim kontekście historyczno-teologicznym, uwzględniającym jego drogę posłuszeństwa wobec przełożonych anglikańskich i katolickich. Uwydatnia się w nim pogląd Newmana głoszący, iż posłuszeństwo to jest możliwe do utrzymania dopóki zarządzenia hierarchów kościelnych są zgodne ze wskazaniami sumienia w materii doktryny i zbawienia. Przy tej okazji szerzej omawiamy problem rozpatrywany przez Newmana: czy dogmat o nieomyślności papieskiej i władza papieża są możliwe do pogodzenia z wolnością sumień u katolików. W świetle myśli naszego konwertyty oraz zgodnie z dokumentami Magisterium Kościoła, a w szczególności konstytucji dogmatycznej *Pastor aeternus*, prezentujemy pięć warunków, które spełnione łącznie pozwalają katolikom uznać nauczanie papieża za wiążące dla ich sumień. Ukazujemy, że zdroworozsądkowy element dogmatów odpowiada rozumności sumienia. Warunki te omawiamy, odwołując się do historii dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP i bulli *Ineffabilis Deus*, ogłoszonej przez papieża Piusa IX 8 grudnia 1854 roku.

Obrona dogmatu o nieomyślności papieskiej przez Newmana w kontekście sumienia przejawia się również w sformułowaniu przez niego argumentów, przemawiających za potrzebą posłuszeństwa papieżowi w sprawach „wiary i obyczajów” oraz „rządów i dyscypliny”, które ukazujemy w dialogu z nauczaniem Kościoła.

Kolejno prezentujemy koncepcję sumienia Kardynała, wychodząc od przejętej z tradycji anglosaskiej idei „zmysłu moralnego” (*moral sense*) i uzupełniając ją o drugi aspekt tożsamości sumienia – „poczucie obowiązku” (*sense of duty*). W analizach tych rozważamy związek

sumienia ze wszystkimi sferami człowieka: poznawczą, emocjonalną, popędliwą, imaginatywną i wolitywną, a ich rolę przy podejmowaniu decyzji moralnej oraz etapy objawiania się sumienia, obrazujemy za pomocą schematów. Następnie wyróżniliśmy substytuty sumienia, które Newman zdemaskował, a wśród nich: „zmysł piękna” (*sense of beauty*), prawo i głos natury (*law/voice of nature*), zdrowy rozsądek lub dyktat umysłu (*good sense, dictate of mind*), norma wychowania oraz prawo samowoli (*right of self-will*).

W ostatnim rozdziale części pierwszej omawiamy filozoficzne implikacje Newmanowskiej koncepcji sumienia, w tym wiedzę pochodzącą z religii naturalnej, obraz Boga odczytywany za pośrednictwem sumienia, dowody na istnienie Boga z doświadczenia sumienia oraz problem posłuszeństwa wobec sumienia błędzącego.

W części drugiej podejmujemy zbieżne z Newmanowskimi lub im podobne zagadnienia w odniesieniu do Josepha Butlera. Na początku omawiamy życie Butlera pod kątem rozwoju intelektualnego, pozycji we wspólnocie anglikańskiej oraz stosunku do Kościoła katolickiego. Butlerowska koncepcja sumienia względem tej Newmana odznacza się oryginalnym związkiem sumienia z uczuciami miłości własnej (*self-love*) i miłości bliźniego (*love of neighbour*) oraz ukazaniem roli urazy (*resentment*). Wśród redukcji sumienia, z którymi nasz autor polemizuje, wyróżniliśmy sprowadzenie go do uczucia, głosu natury i samowoli. W rozdziale poświęconym implikacjom sumienia w myśli Butlera poruszamy m.in. kwestię przyczyn ukształtowania błędnego sumienia.

Część trzecia stanowi porównanie poglądów dotyczących sumienia u obu filozofów. Obok rozdziałów wchodzących w jej skład w formie opisowej załączyliśmy tabele, których celem jest ukazanie podobieństw i różnic w terminologii z zakresu synejdezyjologii. Analiza aparatu pojęciowego została w nich wzbogacona o zestawienie z pojęciami zawartymi w *Sumie teologii św. Tomasza z Akwinu*, dla zwrócenia uwagi na możliwe źródło inspiracji dla myśli obu autorów.

Natasza Lisowska